

ВОДИЧ НИЗ ПРАВНИ АСПЕКТИ

ЗА АКЦЕЛЕРАТОР НА СТАРТАП КОМПАНИИ

Објавено од:

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Канцеларија:

Бон и Ешборн, Германија

T +49 61 96 79-0

F +49 61 96 79-11 15

E info@giz.de

www.giz.de/en

Опис на проектот:

ЕУ за Економски Раст (EU for Economic Growth)

Антоние Грубишиќ 5, 1000 Скопје,

Северна Македонија

T +389 23103560

Контакт лице за проектот:

Марк Барет, раководител на проектот

E mark.barrett@giz.de

Координатор на активноста:

Фросина Илиевска, советник за стартапи и деловна одржливост

E Frosina.ilievska@giz.de

Автор:

Дејан Алексов

Оваа публикација е изработена во рамките на проектот ЕУ за економски раст, со финансиска поддршка на Европската Унија и германското Сојузно Министерство за економски прашања и климатска акција. Содржина е единствена одговорност на авторот и не ги одразува ставовите на ЕУ, германското Сојузно Министерство за економски прашања и климатска акција и/или GIZ.

Скопје, Северна Македонија, Декември, 2024

EU for Economic Growth

Federal Ministry
for Economic Affairs
and Climate Action

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

AREA
SCIENCE PARK

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	3
2. РЕГИСТРАЦИЈА НА АКЦЕЛЕРАТОР	4
2.1 Форма на правно лице (трговско друштво)	4
2.2 Основачи на акцелераторот	4
2.3 Договор за основање	5
2.4 Услуги на акцелераторска програма од веќе регистрирани правни лица	6
2.5 Дали е потребно оваа услуга да се издвои во посебно правно лице?	7
3. РЕГУЛИРАЊЕ НА ОДНОСИ МЕЃУ АКЦЕЛЕРАТОР И СТАРТАП	8
3.1 Услови за учество во акцелераторска програма	8
3.2 Интелектуална сопственост	9
3.3 Стекнување на удел во стартап	10
3.4 Договор за инвестирање	11
3.5 Договор за заем што се трансформира во влог	12
3.6 Некои вообичаени одредби во овие два вида договори	14
3.7 Запишување во Централниот Регистар	17
4. РЕГУЛИРАЊЕ НА ВНАТРЕШНИТЕ ОДНОСИ ВО АКЦЕЛЕРАТОРОТ	18
4.1 Зошто да се регулираат внатрешните односи во акцелераторот?	19
4.2 Судир на интереси	19
4.3 Заштита и тајност на лични податоци, доверливост и доверливи информации	23
5. ЗАКЛУЧОК	27
За авторот:	28

1. ВОВЕД

Што е акцелератор за стартап компании? Кои се најпознати акцелератори во светот? Какви бизнис модели имаат тие? Како се регистрирани тие? Како ги регулираат внатрешните односи? Каква документација вообичаено имаат?

Акцелератор за стартапи **е програма** дизајнирана да им помогне на стартапите во рана фаза да го убрзаат растот на бизнисот. Програмата вообичаено обезбедува менторство, финансиска поддршка, можности за вмрежување и ресурси. Акцелераторите обично спроведуваат програми кои имаат почеток и крај. Вообичаено овие програми се со фиксно времетраење (на пр: 3-6 месеци) и често завршуваат со „демо ден“, каде што стартапите ги презентираат своите бизнис идеи пред инвеститори.

Некои од најуспешните стартапи во светот, како Airbnb, Dropbox, и Stripe, своите почетоци ги должат на акцелераторски програми како **Y Combinator**. Останати познати акцелератори во светот се **Techstars, 500 Global, Seedcamp** и други, каде сите споделуваат заедничка мисија: да го поттикнат иновациониот потенцијал на стартапите и да го подготват за понатамошно финансирање и раст.

Акцелераторите функционираат на различни модели за само-одржливост и профит. Меѓутоа, најкористените модели се: „**Стекнување на удел во стартапот**“, каде акцелераторите обезбедуваат програма и почетна финансиска поддршка во замена за удел.

Не постои посебна форма на правно лице која е единствено наменета за акцелератор, па поради тоа акцелераторите обично се регистрираат како приватни компании (на пример, LLC или корпорации). Меѓутоа постојат и непрофитни модели, особено кога се поврзани со универзитети или владини програми.

Столб на акцелераторите е нивната правна поставеност, односно правните документи и процедури, со кои се регулираат внатрешните права и обврски, како и надворешните односи кон стартапите кои се дел од програмите. Овие документи и процедури треба да обезбедат стабилна основа за развој на акцелераторите, нивна самоодржливост и остварување на добивка.

Во овој водич ќе се претстават некои од правните аспекти од домашното законодавство, на кои секој акцелератор треба да внимава и треба интерно да ги уреди.

2. РЕГИСТРАЦИЈА НА АКЦЕЛЕРАТОР

Во каква форма на правно лице се регистрира акцелератор? Дали веќе регистрирано правно лице може да дава услуга на акцелераторска програма? Дали е потребно оваа услуга се издвои под посебно правно лице? Кои се вообичаени услови за учество во акцелераторска програма?

Главната цел поради која се регистрираат акцелераторите е заради остварување на добивка. Акцелераторската програма претставува услуга која што правното лице (акцелератор) ја спроведува, со цел да оствари добивка.

Од причина што стартап компаниите се на почетокот на својот развој и нивната платежна моќ е мала или непостоечка, акцелераторите за возврат за својата услуга наместо финансиско плаќање, бараат стекнување на дел од уделот во стартап компанијата.

Иако постојат различни модели, стекнувањето на удел е еден од најчестите, поради што во овој водич ќе се зборува само за овој вид.

2.1 Форма на правно лице (трговско друштво)

Во воведот се спомна дека акцелераторите во светот најчесто се регистрираат како приватни компании.

Согласно член 20 од нашиот Закон за трговски друштва, постојат неколку форми на трговски друштва: - „како трговско друштво, според формата, без оглед на тоа дали врши трговска или некоја друга дејност, е:

- јавното трговско друштво;
- командитното друштво;
- **друштвото со ограничена одговорност;**
- акционерското друштво и
- командитното друштво со акции“.

Согласно светската пракса, при регистрирање на правно лице кое ќе дава услуги поврзани со акцелераторски програми за остварување на добивка, **најсоодветна форма кај нас е друштвото со ограничена одговорност.**

2.2 Основачи на акцелераторот

Акцелераторот може да биде основан од едно или од повеќе физички и правни лица, домашни и/или странски. Доколку се повеќе физички и/или правни лица, истите при основањето на друштвото се договараат за распределба на уделот во акцелераторот. Како што е напишано на почетокот, со ваквата форма на правно лице, целта на акцелераторот треба да биде обезбедување на самоодржливост, а понатаму и остварување на добивка, која ќе се оствари со продажба на уделот стекнат во стартапот.

2.3 Договор за основање

Согласно член 170 од Законот за трговските друштва - „Друштвото со ограничена одговорност, се основа со договор за друштвото што го склучуваат сите основачи во писмена форма или во електронска форма“.

Ова значи дека основачите треба да потпишат меѓусебен договор за основање на друштвото, каде задолжително треба да ги уредат:

- името и презимето, ЕМБГ, бројот на пасошот, односно бројот на личната карта ако основачот е странско физичко лице или на друга исправа за утврдување на идентитетот важечка во неговата земја и неговото државјанство како и местото на живеење, односно фирмата, седиштето, ЕМБС, ако содружникот е правно лице;
- фирмата и седиштето на друштвото;
- предметот на работење на друштвото;
- времетраењето на друштвото;
- износот на основната главнина и износот на влогот на секој содружник одделно, а ако влогот е непаричен - подробен опис и назначување на неговата вредност;
- начинот и времето на уплата на паричните влогови што не се уплатуваат во целост;
- името и презимето, ЕМБГ на управителот, односно управителите (во натамошниот текст: управител), бројот на пасошот, односно бројот на личната карта за странско физичко лице или на друга исправа за утврдување на идентитетот важечка во неговата земја и неговото државјанство како и местото на живеење;
- застапувањето на друштвото;
- правата и обврските што содружниците ги имаат спрема друштвото, покрај уплата на своите влогови, како и правата и обврските коишто ги има друштвото спрема основачите;
- начинот и мерилата на распределба на добивката и начинот на покривање на загубата;
- управувањето на друштвото и
- престанување на друштвото

При уредување на односите и состав на Договорот за основање, најдобро е да се побара стручна помош, меѓутоа претходно основачите треба да размислат и да спремаат дел од овие информации.

2.4 Услуги на акцелераторска програма од веќе регистрирани правни лица

Услугите од акцелераторска програма можат да бидат вршени од било кое веќе регистрирано правно лице како трговско друштво, кое што има општа клаузула за бизнис. За ваков вид на услуга, не е потребна посебна лиценца или одобрение.

Ваков вид на услуга, исто така може да даваат и здруженијата и фондациите.

Согласно член 48 од Законот за здруженија и фондации, овие организации средствата за финансирање ги стекнуваат од членарина, основачки влогови, доброволни прилози, донации, подароци (во пари, добра, имотни права), завештанија, легати, дејности со кои се стекнува добивка, кирии и закупнини, како и приходи од инвестиции, дивиденди, камати, заеми и други приходи во согласност со закон и со статутот.

Ова значи дека здруженијата и фондациите **можат да даваат услуги на акцелераторска програма доколку истото го предвидуваат со нивниот статут.**

Исто така, како што е споменато погоре, постојат различни примери низ светот каде што акцелераторските програми ги нудат граѓански здруженија или фондации.

Еден од главните белези на фондациите и здруженијата, како организации е непрофитноста. За разлика од трговските друштва, каде што главен белег е профитноста, кај фондациите и здруженијата, стекнатата добивка не се дели како профит.

Согласно член 12 од Законот за здруженија и фондации

- Организациите не можат да се основаат за стекнување со добивка;
- Организациите можат да вршат дејности со кои може да стекнат добивка, ако дејноста е поврзана со целите утврдени со статутот;
- Ако во работењето на организациите се оствари добивка таа мора да биде употребена за остварување на целите утврдени со статутот;
- Остварената добивка од ставот (3) на овој член не може да се распределува меѓу основачите, членовите, членовите на органите, директорите, вработените или кое било друго со нив поврзано лице.

Ова значи дека фондациите и здруженијата како организации, можат да даваат услуги на акцелераторски програми и можат да стекнуваат удел кај стартап компании, со цел тој удел да вроди со добивка, доколку истото да го предвидат во нивните статути.

Сепак, добивката не можат да ја распределат нејзините основачи, членови и сл. туку истата треба да се употреби за остварување на целите од статутот.

2.5 Дали е потребно оваа услуга да се издвои во посебно правно лице?

Треба да се внимава и да се размисли дали веќе регистрираните правни лица ќе ја издвојат оваа услуга под посебно правно лице.

Ова е важно да се размисли, особено ако се стекнува удел во стартап компаниите. **Исто така, важно е доколку се издвои услугата, дали ќе се формира ново профитно трговско друштво (доо/ел) или нова непрофитна организација (нова фондација или здружение).**

Како што знаеме, стартап компаниите имаат потенцијал за брз раст, меѓутоа се високо-ризични и веројатноста да пропаднат е голема. Доколку бизнис моделот за остварување на добивка е да се стекнува удел во поголем број на стартапи, неминовно е дека некој од тие стартапи ќе пропадне. Кога ќе се случи вакво сценарио, веќе постоечкото правно лице ќе биде дел од процесите на ликвидација или стечај, бидејќи ќе има удел во стартапот и ќе биде дел од сопственичката структура.

Согласно **член 29** од Законот за трговските друштва, постоечкото правно лице, нема да може да биде основач на ново трговско друштво, се дури трае блокада на сметка на стартап компанијата.

Имајќи во предвид дека веќе постоечките правни лица имаат повеќе проекти и активности, одредбата од член 29 од ЗТД може да ги оневозможи во некои идни потфати.

Меѓутоа освен овој член, постојат и други ризици од различна природа (репутациски, финансиски, оперативни и сл.) доколку веќе постоечко правно лице, кое има различна дејност, одлучи да се занимава и со акцелераторски програми за стекнување на удел.

Поради тоа, треба да се размисли, доколку се стекнува удел кај повеќе стартап компании, дали е подобро да се регистрира ново правно лице кое ќе ја врши акцелераторската програма или не?

3. РЕГУЛИРАЊЕ НА ОДНОСИ МЕЃУ АКЦЕЛЕРАТОР И СТАРТАП

Какви треба да се условите за учество во акцелераторска програма? На кои начин акцелераторот може да стекне удел во стартап? Што е Договор за инвестирање со зголемување на основна главнина поради преземање нов влог? Што е Договор за заем што се трансформира во влог? Кои се вообичаени одредби што се среќаваат во „правната документација“ на акцелераторот? Како се запишува акцелераторот како содружник во Централниот Регистар?

Без разлика дали акцелераторите ќе продолжат да користат постоечки правни лица за давање на услуги на акцелераторска програма или оваа услуга ќе ја одвојат во посебен правен субјект, потребно е да се уредат односите со стартап компаниите кои се дел од акцелераторот со соодветни договори.

3.1 Услови за учество во акцелераторска програма

Секој акцелератор, **пред да отвори повик за учество во својата програма**, треба да дефинира јасни и транспарентни услови за учество. Овие услови служат за поставување очекувања, заштита на правата и обврските на двете страни и обезбедување фер пристап за сите заинтересирани стартапи. **Истите услови треба да се објават заедно со отворање на повикот.**

Дел од вообичаените правни услови што акцелераторот треба да ги утврди пред отворање на повик вклучуваат:

- **Критериум за подобност:** видот на стартапи (на пример: да има регистрирано фирма или не, местоположба, во која фаза на развој е и сл.) кои можат да аплицираат.
- **Обврски на стартапите:** вклученост во програмата (присуство на менторски сесии, тренинзи и настани), обезбедување извештаи за напредок и споделување релевантни информации со акцелераторот.
- **Финансиски услови:** информации во однос на тоа дали акцелераторската програма е бесплатна или се плаќа надомест, детали за потенцијално инвестирање од страна на акцелераторот, односно дали со спроведувањето на програмата, акцелераторот ќе има право да се стекне со дел од уделот во стартапот.
- **Интелектуална сопственост и доверливост:** уредување на правата за интелектуална сопственост создадени за време на програмата, како и доверливоста на документацијата.
- **Права и обврски на акцелераторот:** услугите што ги обезбедува програмата, што може да вклучи и менторство, обуки, пристап до инвеститори и мрежи, а препорачливо е да се определи и паричната вредност на услугите и програмата.

Покрај условите за учество, акцелераторот треба да го вклучи и описот на програмата, времетраењето и периодот, а доколку се стекнува акцелераторот со удел, препорачливо е и договорите со кои се стекнува удел, да бидат достапни и јавни за стартапите.

Исто така, со почетокот на програмата, препорачливо е овие услови да бидат структурирани во формално-правни договори кои ќе се потпишат со стартапите што ќе станат дел од програмата.

3.2 Интелектуална сопственост

Во текот на програмата за стартапи организирана од акцелераторот, често се создава значајна **интелектуална сопственост (ИС)**, која може да биде клучна за идниот успех на учесниците.

Интелектуалната сопственост што ќе произлезе за време на програмата може да вклучува **иновативни технологии, софтверски решенија, деловни модели, дизајни, авторски дела**, како и **брендови и трговски марки**.

Од оваа причина, потребно е внимателно да се дефинираат правилата и обврските поврзани со создадената ИС, за да се обезбеди правна сигурност за сите засегнати страни.

Првенствено, клучно е да се утврди кому му припаѓа правото на сопственост врз создадената ИС. Најчесто, интелектуалната сопственост создадена од страна на стартапите останува во нивна сопственост.

Важно е да се нагласи дека во сите овие процеси, акцелераторот треба да го поддржува **стартапот како примарен носител на правата на интелектуалната сопственост**. Овој пристап не само што создава доверба, туку и ги охрабрува стартапите да бидат поиновативни, знаејќи дека нивниот труд и иновации остануваат во нивна контрола. Долгорочно, ова води кон поуспешни партнерства и поголема атрактивност на програмите на акцелераторот.

Покрај тоа, стартапите треба да бидат поттикнати да регистрираат патенти, трговски марки или авторски права кога тоа е применливо, за да ја заштитат својата ИС на национално и меѓународно ниво.

Со цел да се зајакне овој процес, акцелераторите треба да постават јасни политики и процедури за заштита и управување со интелектуалната сопственост. Ова вклучува меѓудругото и едукација на стартапите за важноста на ИС.

Со добро утврдени правила и јасна документација, акцелераторот може да обезбеди фер однос и заштита на создадената интелектуална сопственост, што ќе придонесе за долгорочен успех на стартапите и програмата.

3.3 Стекнување на удел во стартап

Откако ќе заврши акцелераторската програма и доколку во условите е определено правото на стекнување на удел, истиот може да се стекне **преку преземање на нов влог од страна на акцелераторот.**

Овој начин се користи **во случаите кога акцелераторот прави финансиска инвестиција во стартап компаниите.**

Со преземање на нов влог во стартап компанијата, акцелераторот го уплаќа износот на инвестицијата, со што се зголемува основната главнина на стартап компанијата.

Со уплатата на новиот влог, акцелераторот добива удел и се запишува како еден од сопствениците во стартап компанијата.

Оваа постапка **се спроведува согласно одредбите од Законот за трговските друштва**, меѓу кои релевантни се следните:

Согласно член 256 од ЗТД, став 1, и 4 „**Новите влогови**, друштвото ги нуди на постојните содружници **или на други лица кои не се содружници**“ и „Влогот се презема со изјава за преземање влог која што се дава во писмена форма, или електронска форма. Изјавата покрај износот на преземениот влог, содржи податоци за сите други обврски што произлегуваат од договорот за друштвото, односно од одлуката за зголемување на основната главнина. **Ако лицето што презема влог не е содружник, изјавата ја содржи и неговата согласност дека станува содружник и дека ги презема правата и обврските определени со договорот за друштвото.** Изјавата дадена во писмена форма се поднесува заверена со потписи на содружниците со електронски потпис на регистрациониот агент, или во електронска форма потпишана со електронски потпис на содружниците на друштвото преку Системот за е-регистрација.“

Меѓутоа пред да се преземе влогот, потребно е да се определи висината на уделот што ќе ја добие акцелераторот.

Висината на уделот што ќе ја добие акцелераторот, може да биде претходно определена, во самите услови за учество на програмата.

Висината може да биде фиксна и да важи за било кој стартап што ќе ја помине програмата, без разлика на неговата вредност.

На пример: Акцелераторот Techstars, во условите има определено дека за учество во програмата и за инвестицијата, за возврат добива фиксни 6% удел во стартап компаниите.

Висината на уделот не мора да биде фиксна како што е случајот со Techstars.

Висината на уделот може да варира и биде определена дополнително. Во таков случај висината ќе биде различна за секој стартап и ќе зависи од вредноста на стартап компанијата.

Меѓутоа имајќи во предвид дека овие акцелераторски програми се наменети за стартапи во рана фаза, многу потешко се определува нивната вредност, **па опцијата со фиксна висина на удел изгледа подобра.**

Согласно член 193 став 1 од ЗТД - „Уделот на содружник во друштвото се определува според големината на влогот што го презел содружникот, освен ако со договорот за друштвото поинаку не е определено“.

Оваа одредба определува дека висината на уделот не мора да соодветствува со висината на влогот, што значи земање на фиксна висина на удел, без разлика на висината на влогот, е возможна.

Како што спомнав на почетокот, стекнувањето на удел се регулира со посебен договор, при што кај нас најчесто се користат два типа на договори и тоа:

- **Договор за инвестирање** (со преземање на нов влог и зголемување на основна главнина); и
- **Договор за заем што се трансформира во влог** (каде што, при трансформацијата повторно станува збор за преземање на нов влог и зголемување на основната главнина).

Понатаму, ќе се објасни главната разлика меѓу овие два договора.

3.4 Договор за инвестирање

За да се определи висината на влогот (инвестицијата), висината на уделот, како и останатите права и обврски, акцелераторот треба да склучи посебен договор со стартап компанијата.

Тука станува збор за склучување на „Договор за инвестирање (со преземање на нов влог и зголемување на основна главнина)“.

Овој договор треба да биде предвиден во условите за учество во акцелераторската програма, односно **препорачливо е стартапите да имаат увид во темплет на ваквиот договор пред да се пријават за учеството во програмата, со цел да се запознаат со неговите одредби**

Со овој Договор, вообичаено се уредуваат:

- износот на инвестицијата и уделот што ги добива акцелераторот;
- пред-инвестициска и пост-инвестициска проценка на вредноста на стартапот (valuation);
- право на глас, право на вето и учество на акцелераторот во донесување на одлуки;
- право на приоритет при исплата во случај на ликвидација;
- управување и право на надзор (членство во управен одбор или слично);
- клаузули „tag-along“ и „drag-along“;
- уредување на опциите за излез на акцелераторот (продажба на удели, IPO);
- решавање на спорови преку арбитража или судска постапка и сл.;

- останати одредби за регулирање на правата и обврските.

Со потпишување на овој договор, носење на соодветните одлуки кои што ги предвидува Законот за трговските друштва, како и уплатата на инвестицијата, Акцелераторот може да се запише во трговскиот регистар како еден од сопствениците во стартапот.

Главната разлика помеѓу овој Договор и Договорот за заем што се трансформира во влог, е тоа што со овој Договор, уделот се стекнува „веднаш. Односно, со уплатата на инвестицијата, веднаш се запишува акцелераторот во сопственичката структура на стартапот во Централниот Регистар.

3.5 Договор за заем што се трансформира во влог

На 21.04.2022 со измени во Законот за трговските друштва, се вовеле нова можност за инвестирање во стартап компании. Станува збор за воведување на „правниот механизам“ - заем што се трансформира во влог, или вообичаено **познато како конвертибилен заем.**

Конвертибилен заем, како што упатува и самиот збор, претставува еден вид на заем кој вообичаено не бара редовно враќање на главницата и каматата во одреден рок, туку може да се конвертира во сопственички удел во компанијата.

Во нашиот Закон за трговските друштва, конвертибилниот заем (заемот што се трансформира во влог) е дефиниран на следниот начин:

„Заем што се трансформира во влог во друштвото во постапка на зголемување на основна главнина на друштвото“ е заем даден од содружник или трето лице во друштво со ограничена одговорност, односно даден од страна на единствениот акционер на друштвото кое е во целосна негова сопственост“.

Понатаму, согласно член 256-а од Законот за трговските друштва наведено е следното:

- **Зголемување на основната главнина со преземање нови влогови, може да се изврши со заем даден од содружник или од трето лице како инвеститор** што се трансформира во влог во друштвото.
- Заемот даден од трето лице како инвеститор што се трансформира во влог во друштвото **се дава исклучиво во пари.**
- Заемот од ставот (2) на овој член **може да биде трансформиран** во влог во друштвото **најдоцна до истекот на третата година** од потпишувањето на договорот за заем.
- Заемот што се трансформира во нов влог во друштвото во постапка на зголемување на основната главнина на друштвото се внесува врз основа на договор за заем што се трансформира во влог во друштвото во постапка на зголемување на основната главнина на друштвото и одлука за

трансформација на заем што се трансформира во влог на друштвото во постапка на зголемување на основната главнина на друштвото.

- Со договорот за заем што се трансформира во влог во друштвото во постапка на зголемување на основната главнина на друштвото, **задолжително се определуваат**: вкупниот износ на заемот, условите според кои ќе се отплатува заемот, условите за трансформирање на заемот во влог во друштвото, периодот во кој заемот може да биде трансформиран во влог во друштвото и процентот на удел кој се стекнува со трансформирањето на заемот или начинот на пресметка на уделот доколку процентот на удел не може да се предвиди на денот на склучување на договорот.
- **Договорот за заем од ставот (5) на овој член мора да биде составен во писмена форма, потпишан од третото лице како инвеститор и од управителот и од основачот/основачите, како согласни страни и заверен на нотар.**

Согласно горенаведеното од Законот, главните карактеристики на заем што се трансформира во влог се следните: заемот може да биде даден од содружник или од трето лице како инвеститор (во нашиот случај акцелератор). Станува збор за исклучиво паричен заем кој може да се трансформира во влог во друштвото најдоцна до истекот на третата година од потпишувањето на договорот.

Правната основа за трансформација на заемот вклучува договор за заем што се трансформира во влог, како и одлука за трансформација на заемот. Договорот мора да содржи детали како износот на заемот, условите за отплата, условите за трансформација во влог, периодот за трансформација, како и процентот на удел или начинот на пресметка на уделот.

Дополнително, договорот мора да биде составен во писмена форма, потпишан од сите релевантни страни и задолжително заверен на нотар.

Во пракса тоа може да изгледа вака:

Стартапот „ИНОВАТИО“ има потреба од финансии за развој на нов софтверски производ. Акцелераторот се согласува да обезбеди паричен заем од 20.000 евра со услов тој да се трансформира во сопственички удел доколку стартапот успее да го развие софтверскиот продукт во рок од три години. Доколку во овој период не се развие софтверскиот продукт, заемот ќе остане долг.

Трансформација на заемот во влог во пракса:

Се потпишува договор за заем што се трансформира во влог меѓу стартап компанијата и акцелераторот, каде што е утврдена камата, можност за трансформација во влог и начин на пресметка на уделот (или фиксно или според валуацијата на стартапот).

Доколку стартапот до третата година го развие софтверскиот продукт, заемот од 20.000 евра се конвертира во 5% од основната главнина на стартапот, според претходно договорена валуација.

Оваа трансформација се регистрира во Централен регистар и акцелераторот станува содружник во стартап компанијата.

Со ова, акцелераторот добива сопственички удел наместо враќање на заемот, а стартапот избегнува оптоварување со отплата на долг во критичната рана фаза.

Важно е да се напомене дека овие видови на Договори за заем, покрај задолжителните одредби определени во Законот, ги содржат и сите други права и обврски кои се предвидуваат со Договорите за инвестиција и важат доколку заемот биде трансформиран во влог.

Најчесто овој вид на договор најчесто го користат и бизнис ангел инвеститорите.

3.6 Некои вообичаени одредби во овие два вида договори

Во договорот за инвестирање, како и во договорот за заем што се трансформира во влог, често се среќаават некои вообичаени одредби, кои имаат за цел да ја заштита инвестицијата.

Дел од вообичаените одредби се како следи:

Drag-Along (клаузула на повлекување)

„Договорните страни се согласни, дека доколку мнозинскиот содружник одлучи да продаде значителен дел од својот удел (повеќе од 50%) или да го продаде својот удел во целост, малцинскиот содружник е обврзан да го даде на продажба и својот удел, под исти услови и сразмерно пропорционалниот дел на уделот кој го поседува“;

Оваа клаузула е **корисна за мнозинските содружници**, бидејќи им овозможува да го поедностават процесот на продажба на друштвото, а купувачите се мотивирани бидејќи добиваат контрола врз целото друштво. Ова одредба им овозможува на потенцијалните купувачи да го стекнат целиот (или поголемиот дел од) сопственичкиот удел, наместо да останат во стартапот со малцински содружници, што често е непожелно за нив.

На пример: ако мнозинскиот содружник (со 90% од уделот) најде купувач кој сака да го купи целото друштво, малцинскиот содружник (со 10% од уделот) е обврзан да го продаде својот удел под истите услови како мнозинскиот, односно за истата цена и под исти договорени услови.

Tag-Along (клаузула на прилепување)

„Во случај на продажба на дел од уделот од страна на мнозинскиот содружник, истиот е должен да го извести малцинскиот содружник. Со оваа клаузула малцинскиот сопственик доколку сака може да го понуди на продажба под исти услови и сразмерно пропорционалниот дел на уделот кој го поседува“.

Оваа одредба ја **заштити**ва позицијата на малцинските содружници при продажба на удел од страна на мнозинскиот содружник.

Според оваа клаузула, ако мнозинскиот содружник одлучи **да продаде дел** од својот удел, тој е должен да го извести малцинскиот содружник за продажбата. Малцинскиот содружник тогаш има право, но не и обврска, да се „прилепи“ кон продажбата, односно да го понуди својот удел под истите услови и за сразмерно пропорционалниот дел кој го поседува.

На пример: ако мнозинскиот содружник, кој поседува 90% од уделот, најде купувач за 10% од својот удел (што претставува 9% од вкупниот удел во друштвото), тогаш, според „Tag-Along“ клаузулата, малцинскиот содружник, кој поседува 10%, има право да се „прилепи“ кон продажбата.

Тоа значи дека малцинскиот содружник може да понуди пропорционален дел на продажба од неговите 10% удел (што претставува 1% од вкупниот удел) на истиот купувач и под истите услови.

На овој начин и малцинскиот содружник добива можност „да се збогати“ од зделката.

Право на учество во идни рунди на финансирање

„Согласно договорот, акцелераторот ќе има право, но не и обврска да учествува во идни рунди на финансирање, под правила и услови како што се определени во овој договор“.

Оваа клаузула која му дава на акцелераторот можност, но не и обврска, да вложи дополнителен капитал во компанијата во идните рунди на финансирање.

Ова значи дека акцелераторот има предност да учествува во следните рунди на финансирање под истите **или подобрени услови** како другите инвеститори што ќе учествуваат во тие рунди. Сепак, тој не е обврзан да го направи тоа, односно учеството е доброволно и зависи од неговата желба и проценка за потенцијалот на компанијата.

На пример: ако стартапот планира нова рунда на финансирање со нови инвеститори, акцелераторот ќе биде информиран за условите на таа рунда (како цената на уделот, специјалните услови на него, висината на инвестицијата итн.) и **ќе има можност да вложи дополнителни средства за да го одржи или зголеми својот процентуален удел во компанијата.** Ако одлучи да не учествува, неговиот удел може да се намали со влезот на новите инвеститори.

Anti-dilution (клаузула за задржување на висина на удел)

Со оваа одредба се определува задржување на истиот процент на удел на акцелераторот, во случај на промени во сопственичка структура во определен период.

Доколку кај трговското друштво настанат промени преку преземање на нови влогови, зголемување на основна главнина, пренос на удел или останати начини на промена на уделите во друштвото, акцелераторот ќе го задржи истиот процент на удел од овој Договор.

Оваа одредба има рок на важност во определен период од денот на потпишување на овој договор, по чиј истек автоматски престанува да важи, со што уделот на акцелераторот пропорционално ќе се намалува доколку не учествува во идните рунди;

Зошто има ограничен рок на важност?

Anti-dilution клаузулите обично важат за ограничен период за да се постигне баланс помеѓу заштитата на акцелераторот и флексибилноста на компанијата.

Некои од причините за тоа се:

- поттикнување на акцелераторот да учествува активно: периодот му дава време на акцелераторот да одлучи дали ќе продолжи да поддржува финансиски или ќе не;
- заштита на компанијата: неограничено „anti-dilution“ би ја ограничило компанијата во преговори со нови инвеститори или во донесувањето одлуки за идни финансиски стратегии;
- динамика на стартапите: во раните фази на стартапите, инвеститорите често добиваат привремена заштита бидејќи компанијата е финансиски нестабилна. Со текот на времето, оваа заштита се укинува за да се овозможи природна еволуција на сопственичката структура.

На крајот од периодот, акцелераторот е подложен на намалување на уделот, ако не учествува во идните рунди на финансирање, што е фер спрема другите инвеститори и одразува реалниот удел во друштвото.

Одредба за опции за излез или „exit“ стратегија на акцелераторот

Познато е дека основачите на стартапите, како и акцелераторот (заедно со останатите учесници во сопственичката структура) **имаа за цел излез од компанијата преку продажба на уделот**. Поради оваа цел, во договорите најчесто се прават различни стратегии за излез, кои можат да се одредат во самиот договор.

На пример: акцелераторот и основачите се согласуваат дека exit стратегијата на стартапот ќе се реализира преку еден од следниве механизми: продажба на компанијата, ново финансирање или спојување со друга компанија.

Exit стратегијата ќе биде извршена најдоцна во рок од осум (8) години од почетокот на учеството на акцелераторот во сопственичката структура, или порано ако е постигнато значително зголемување на вредноста на стартапот и еден од следниве услови е исполнет:

- се најде заинтересиран купувач, под услов дека основачите и акцелераторот ќе се согласат за цената и условите на продажбата;
- ново финансирање: ако стартапот врши нова рунда на финансирање каде што акцелераторот ќе може да продаде дел од својот удел или во целост, на новите инвеститори, по цена која ќе биде договорена;
- откуп на уделот на акцелераторот од страна на самото друштво или постоечки содружник, ова може да се предвиди во случај друштвото да има финансиска можност како и овој откупот да не влијае на понатамошниот развој негативно;
- спојување, во случај на спојување или откуп и преземање од друга поголема компанија или светска корпорација;

3.7 Запишување во Централниот Регистар

Без разлика дали е склучен договор за инвестирање или договор за заем што се трансформира во влог, за да се стекне акцелераторот со удел, потребно е да се спроведе постапка на зголемување на основна главнина во Централниот Регистар со преземање на нов влог.

Покрај Договорот, потребно е да се изготват и донесат пропратни документи, односно одлуки со цел да се спроведе постапката во Централниот Регистар.

Во член 257 став 1,2 и 3 од Законот за трговските друштва, определено е следното:

„1) **По уплатата на паричните влогови**, односно внесувањето на непаричните влогови со коишто се зголемува основната главнина, во согласност со одлуката за зголемување на основната главнина, **се поднесува пријава за упис на зголемувањето на основната главнина во трговскиот регистар.**

(2) Кон пријавата за упис се приложуваат:

- **одлуката за зголемување на основната главнина,**
- **изјавите за преземање на влоговите** заверени кај нотар,
- **список на лицата кои презеле нови влогови**, потпишан од страна на подносителот на пријавата во којшто се наведуваат износите на преземените и уплатените влогови во што се уплатени, и докази дека се уплатени коишто се приложуваат кон списокот, а ако влоговите ги преземаат постојните содружници на друштвото - вкупниот износ на нивните влогови,
- договор со којшто е извршено внесување на непаричните влогови ако основната главнина се зголемува со внесување непарични влогови;
- доказ за сопственост во којшто е извршена приклучка во јавна книга за евиденција на недвижни ствари, а ако се внесува подвижна ствар за којшто со закон, е определена обврска за евиденција (регистар) доказ за сопственост над подвижната ствар, а доколку се вложуваат хартии од вредност во трговскиот регистар се доставува доказ за сопственост на тие хартии од вредност со приклучка дека истите се вложуваат во трговско друштво и дека сопственикот не може да располага со истите. За таа цел, сопственикот на хартиите од вредност до Централниот депозитар за хартии

од вредност доставува изјава заверена на нотар дека хартиите од вредност се вложени во трговско друштво и дека е согласен над истите да биде евидентирано ограничување за располагањето се до пренесувањето на истите на трговското друштво;

- **договор за заем, врз основа на кој е даден заемот што се трансформира во влог во друштвото во постапка на зголемување на основната главнина на друштвото;**
- одлука за трансформација на заем што се трансформира во влог на друштвото во постапката на зголемување на основната главнина на друштвото и
- **доказ од банка за извршена уплата на заемот** (уплатница или извод од банка).

(3) Пријавата за упис на зголемување на основната главнина во трговскиот регистар ја поднесува управителот, односно лицето коешто тој ќе го овласти со полномошно заверено кај нотар“.

Како што може да се забележи и од самиот член, договорот за инвестирање со кој се презема нов влог од страна на инвеститорот не е предмет на упис во Централниот Регистар, меѓутоа се запишува одлуката со која се зголемува основната главнина. Додека пак, Договорот за заем што се трансформира во влог, е предмет на упис, односно е дел од прилозите на пријавата во Централниот регистар.

Согласно Законот за едношалтерски систем, пријавата се поднесува од страна на „овластен регистрационен агент“ - адвокат, кој ја поднесува пријавата електронски преку интернет порталот на регистарот.

По спроведување на пријавата, Централниот Регистар носи Решение за упис на промени и го запишува акцелераторот како нов содружник во стартап компанијата.

Исто така, по завршување на оваа постапка, важно е да се напоменат две други постапки што по потреба се спроведуваат, а тоа се:

- Ажурирање на регистарот на вистински сопственици;
- Регистрација на странска директна инвестиција, доколку станува збор за акцелератор или инвеститор од странство.

4. РЕГУЛИРАЊЕ НА ВНАТРЕШНИТЕ ОДНОСИ ВО АКЦЕЛЕРАТОРОТ

Зошто е потребно акцелераторот да ги регулира внатрешните односи? Како треба да се регулира судирот на интереси? На кој начин акцелераторот може да обезбеди доверливост? Како да се регулира заштитата и тајноста на личните податоци?

4.1 Зошто да се регулираат внатрешните односи во акцелераторот?

Поставувањето на внатрешни процедури е од суштинско значење **за обезбедување на транспарентност, праведност и професионализам во работењето.**

Ваквите процедури се особено важни за **избегнување на судири на интереси**, кои можат да се појават кога основачите на акцелераторот или поврзани лица имаат личен или финансиски интерес во некој од стартапите што се разгледуваат за инвестирање. Исто така, ваквите процедури треба **да обезбедат и соодветна доверливост, заштита, тајност и безбедност на лични податоци.**

Внатрешните процедури гарантираат дека сите стартапи се оценуваат врз основа на објективни критериуми, како што се пазарниот потенцијал, способностите на тимот, уникатноста на производот или услугата и скалабилноста.

Ова помага **да се минимизира ризикот од фаворизирање на стартапи** поврзани со основачите на акцелераторот или други лица со влијание врз процесот на одлучување.

На пример, ако основач на акцелератор има интерес во стартап, но тој стартап не ги исполнува критериумите, фаворизирањето би можело да доведе до губење на кредибилитетот на акцелераторот.

Понатаму, ваквите процедури обезбедуваат **усогласеност со регулаторните барања и деловните етички стандарди.**

Многу акцелератори добиваат средства од инвеститори или институции кои бараат транспарентност и отчетност во одлучувањето. Судирот на интереси може да го доведе во прашање интегритетот на акцелераторот и да предизвика правни или финансиски последици.

Затоа, добро осмислени внатрешни процедури, кои вклучуваат, механизам за идентификација на потенцијални судири на интереси и процеси за нивно решавање, процедури за доверливост, процедури за заштита, тајност и безбедност на лични податоци, како и процедури за регулирање на интелектуалната сопственост создадена за време на програмата, се клучни за успешното и етичко работење на акцелераторите.

4.2 Судир на интереси

Судирот на интереси треба да **се регулира внатрешно** преку **јасно дефинирани правила**, кои го обезбедуваат интегритетот и транспарентноста на процесите.

Акцелераторот треба да воспостави политика која ќе бара од сите вработени кои носат одлуки поврзани со инвестирање, основачи и останати поврзани лица **да ги идентификуваат и пријавуваат потенцијалните судири на интереси.**

Треба да се воспостават **транспарентни процедури за носење одлуки** кои ќе се засноваат на објективни критериуми. Ова вклучува користење на структурирани процеси за евалуација, каде што **секоја одлука ќе биде документирана и подложна на ревизија.** Лицата кои имаат потенцијален судир на интереси треба да бидат исклучени од процесите на одлучување кои би можеле да бидат под влијание на нивните интереси.

На пример, ако основач на акцелераторот има интерес во конкретен стартап, тој не треба да учествува во одлучувањето за вложување во тој стартап.

Акцелераторот треба да обезбеди и редовна обука за сите вработени и релевантни страни за препознавање и управување со судири на интереси. Ова ќе помогне да се изгради култура на етичко однесување и свесност за потенцијалните ризици.

Потребно е да се воведат механизми за редовна ревизија и мониторинг на процесите, со цел да се идентификуваат и решат судирите на интереси навремено. Ревизиите треба да бидат спроведени од независни лица.

Со ваквите мерки, организацијата може да обезбеди ефикасно управување со судирите на интереси и да го заштити својот интегритет, кредибилитет и професионалност.

Меѓутоа, **судирот на интереси, како и зделките со заинтересирана страна се регулирани и во Законот за трговските друштва.**

Тука, се дадени одредбите од Законот кои **се обврзувачки за сите трговски друштва:**

Судир на интересите

Член 239

(1) За секој договор или друга деловна активност на друштвото во коишто друштвото е странка и во коишто управителот, членот на надзорниот одбор, односно контролорот, има интерес, дури и на посреден начин, мора да се постапи согласно со членовите 457, 459 и 460 од овој закон. Управителот, членот на надзорниот одбор, односно контролорот, ако друштвото има орган на надзор, кој има интерес е должен веднаш да го пријави тоа.

(2) Ако управителот, содружник, член на надзорниот одбор, односно контролорот дојде до сознанија дека е исполнет некој од условите од ставот (1) на овој член, за тоа веднаш мора да го извести соборот на содружниците, надзорниот одбор, односно контролорот и да ги приложи сите материјални докази кои се однесуваат на природата и обемот на тој интерес. Управителот, членот на надзорниот одбор, односно контролорот има право да биде сослушан, но не може да учествува во

расправата или во одлучувањето во врска со договорот или со другата деловна активност, ниту во донесувањето на одлуката за давање на одобрението од членот 460 на овој закон.

(3) Ако собирот на содружниците, надзорниот одбор, односно контролорот не дадат одобрение или ако одлуката со којашто дале или одбиле да дадат одобрение е спротивна на законот, односно на договорот за друштвото не можат да се истакнуваат барања спрема трети лица, освен ако друштвото докаже дека третото лице знаело за непостоењето на одобрението или за незаконитоста на одлуката, односно за нејзината спротивност со договорот за друштвото или, со оглед на сите околности, морало да знае за тоа.

Зделки на друштвото со заинтересирана страна

Член 457

(1) Секоја зделка (вклучувајќи, без ограничување, заем, кредит, залог или гаранција) во која заинтересираната страна е член на орган на управување, односно надзорниот одбор или управителот, вклучувајќи ги и раководните лица, кој заедно со поврзаните лица поседуваат 20% или повеќе проценти од акциите со право на глас на друштвото или лице кое има овластување да дава упатства на друштвото што се задолжителни, се смета за зделка со заинтересирана страна и се извршува од страна на друштвото во постапка во согласност со одредбите на овој закон.

(2) Се смета дека лицето од ставот (1) на овој член е заинтересирана страна и има интерес во извршување на зделката од страна на друштвото доколку тоа лице, негов застапник, сопружник, родители, деца, браќа/сестри од двајцата родители или само од едниот родител, родители посвоители, посвоени деца и/или некое лице поврзано со нив (во натамошниот текст: заинтересирана страна):

1) е страна во таквата зделка, нејзин корисник, застапник или посредник во таква зделка или

2) поединечно или заедно поседуваат 20% или повеќе проценти од акциите во правното лице кое е страна во зделката, нејзин корисник, застапник или посредник во таквата зделка или

3) е член на органот на управување, односно на надзор на правното лице кое е страна во зделката, нејзин корисник или застапник во таква зделка, или е раководно лице на тоа правно лице или

4) ако е така определено со статутот.

Известување за постоење заинтересирана страна во зделките на друштвото

Член 459

Лицата наведени во членот 457 од овој закон се должни да го известат одборот на директори, односно надзорниот одбор:

1) за друштвата во кои тие сами или заедно со поврзани лица имаат 20% или повеќе проценти од уделот, односно акции со право на глас,

2) за друштвата во чишто органи имаат управувачки функции и

3) на нив познати тековни или можни зделки, во кои се заинтересирана страна.

Постапка за одобрување зделка со заинтересирана страна

Член 460

(1) Секоја зделка со заинтересирана страна е предмет на претходно одобрување од страна на одборот на директори, односно на надзорниот одбор или на собранието, на начинот и според постапката определена во овој член.

(2) Одлука за одобрување на секоја зделка со заинтересирана страна се врши со мнозинство гласови од членовите на одборот на директори, односно на членовите на надзорниот одбор кои немаат интерес во зделката. Ако сите членови на одборот на директори, односно на надзорниот одбор се заинтересирани страни или ако бројот на членовите на одборот на директори, односно членовите на надзорниот одбор кои немаат интерес е помал од бројот што е потребен за кворум за седницата на одборот на директори, односно на надзорниот одбор определен во статутот, таквата зделка ја одобрува собранието.

(3) Собранието ја одобрува зделката со заинтересираната страна со мнозинство гласови на сите акционери кои немаат интерес, а кои поседуваат акции со право на глас и тоа, ако:

1) вредноста на имотот на којшто се однесува ваквата зделка или поврзаните зделки изнесува 2% или повеќе проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото, според последните ревидирани финансиски извештаи на друштвото или во однос на понудената цена во случај кога треба да се купи имот;

2) зделката или поврзаните зделки се однесуваат на издавање преку запишување или продажба на акции што изнесуваат повеќе од 2% од обичните акции на друштвото, преостанати во тој период и обичните акции во кои може да се конвертираат хартии од вредност претходно издадени во серии и кои можат да бидат конвертирани во акции или

3) зделката или поврзаните зделки се однесуваат на издавање преку запишување на конвертибилни обврзници, што може да се конвертираат во обични акции, а кои изнесуваат повеќе од 2% од издадените обични акции на друштвото и ако, во исто време, претходно издадените обични акции во серии се конвертибилни во акции.

(4) Во одлуката со која се одобрува зделка со заинтересирана страна се определува лицето кое е страна на зделката или е корисник, како и вредноста, предметот и другите материјални услови на зделката.

(5) Во постапката на одобрување зделка со заинтересирана страна цената на имотот или услугите кои се продаваат или се купуваат со неа ги определува одборот на директори, односно надзорниот одбор.

(6) Зделката со заинтересирана страна извршена спротивно на одредбите на овој оддел од овој закон е ништовна.

(7) Секоја заинтересирана страна е одговорна кон друштвото, акционерите и кон другите членови на органот на управување, односно надзорниот одбор или управителот, за штетите што им ги предизвикала доколку во рок од три години од денот кога е одобрена зделката со заинтересираната страна се утврди дека е

штетна за трговското друштво, акционерите или за членовите на органот на управување, односно надзорниот одбор кои немаат интерес во зделката. Ако повеќе заинтересирани страни се одговорни, нивната одговорност е солидарна.

Овие одредби се обврзувачки и за друштвата со ограничена одговорност.

Што значи ова во пракса:

- ако некое лице од акцелераторот **има личен или индиректен интерес** во некој договор или активност на фирмата, **тоа мора веднаш да го пријави;**
- **лицето не смее да учествува во дискусијата или одлуката** за таквата активност;
- ваквите зделки се сметаат за „зделка со заинтересирана страна“;
- **зделката мора да биде одобрена од страна на собирот на содружници**, при што лицата со интерес во зделката не смеат да гласаат;
- **ако зделката не е одобрена** на пропишан начин или е направена спротивно на законот, **таа нема правна важност;**
- **лицето кое предизвикало штета со таква зделка е одговорно за последиците и мора да надомести штета.**

На пример:

Еден акцелератор нуди инвестиција во стартап. Во управниот одбор на акцелераторот се наоѓа лице кое, истовремено, е инвеститор во тој стартап преку друга фирма. Оваа ситуација создава судир на интереси.

Како треба да се постапи?

Известување:

Членот на управниот одбор кој е инвеститор во стартапот мора веднаш да го пријави својот интерес пред управата на акцелераторот.

Тој не смее да учествува во расправата и гласањето за одобрување на инвестицијата.

Одобрување на зделката:

Собирот на содружници на акцелераторот кои немаат интерес во стартапот ја разгледуваат инвестицијата.

Ако инвестицијата се направи без одобрение, договорот може да биде прогласен за ништовен.

Членот на управниот одбор кој ја прикрил својата поврзаност ќе биде одговорен за каква било штета.

4.3 Заштита и тајност на лични податоци, доверливост и доверливи информации

Доверливоста, заштитата и тајноста на личните податоци се клучни аспекти за успешното функционирање на еден акцелератор за стартапи. Како организации

кои работат со иновативни идеи на претприемачи, **акцелераторите имаат одговорност да обезбедат сигурна средина за стартапите кои учествуваат во програмите.**

Доверливоста е основа за градење на доверба помеѓу акцелераторот и стартапите. **Претприемачите споделуваат чувствителни информации, како што се иновативни идеи, деловни планови, финансиски податоци и технолошки решенија.** Нивната сигурност дека овие информации нема да бидат злоупотребени е од суштинско значење за нивното учество и ангажман.

Тајноста на податоците е особено важна во процесите на менторство и инвестирање. Акцелераторите често служат како посредници меѓу стартапите и потенцијалните инвеститори. **Доколку податоците не се третираат со највисока дискреција, може да дојде до губење на конкурентската предност на стартапите или нарушување на нивниот раст.**

Заштитата на личните податоци е пак законска обврска која произлегува од регулативите за заштита на податоци, како што е Општата регулатива за заштита на податоци (GDPR) во Европската Унија. Оваа регулатива е пренесена и во домашното законодавство, во Законот за заштита на личните податоци.

Овој закон опфаќа тајност и заштита на лични податоци, при што непочитувањето на овој Закон може да доведе до правни последици, парични казни и загуба на угледот.

Обезбедување на доверливост

Доверливоста и тајноста на деловните тајни и доверливите информации се обезбедуваат преку неколку клучни механизми кои се важни за правилното функционирање на еден акцелератор.

Првиот и најчест чекор е склучувањето договори за доверливост, познати како NDA (Non-Disclosure Agreement). Овие договори се потпишуваат помеѓу акцелераторите и стартапите, менторите, вработените и партнерите, со цел јасно да се дефинира обврската за заштита на доверливите информации. Преку овие договори, сите страни се обврзуваат да не ги откриваат, споделуваат или користат таквите информации без претходно одобрение од овластените лица. Потребно е овие договори да бидат прецизно составени каде што точно ќе се определи како се обележуваат и препознаваат категориите на доверливи информации.

Покрај овие договори, од суштинска важност е и воспоставувањето јасни политики и процедури за управување со доверливите податоци. **Акцелераторот треба да постави внатрешни правила за тоа како се чуваат, споделуваат и кому се овозможува пристап до чувствителните информации..**

Дополнително, контролираниот пристап до информациите е клучен за одржување на нивната доверливост. Пристапот до доверливи информации треба да биде

ограничен само на оние лица кои имаат непосредна потреба од нив за извршување на своите задачи.

Технолошките решенија за безбедност играат значајна улога во заштитата на доверливите информации. Користењето на софтвер за енкрипција на податоците, инсталирање фајрволи и антивирусни програми овозможува заштита од неовластени пристапи и потенцијални сајбер напади.

Покрај дигиталните мерки, **не смее да се занемари ниту физичката безбедност** на просториите каде што се чуваат доверливи податоци. Ова вклучува заклучување на архивите, користење на безбедносни системи и поставување видео-надзор за дополнителна заштита на документите или уредите кои содржат чувствителни информации.

На крај, важен елемент во заштитата на доверливоста е **редовната обука и едукација на вработените и соработниците**. Преку обуки за значењето на доверливоста и правилното постапување со доверливите податоци, акцелераторот создава култура на одговорност и свесност кај сите засегнати страни.

Сите овие мерки, кога се применуваат доследно и координирано, создаваат силен систем за заштита на деловните тајни и доверливите информации, што е од витално значење за градење на доверба и долгорочен успех на еден акцелератор.

Во однос на заштитата на личните податоци, самите правила се пропишани со Законот за заштита на лични податоци. При што доколку овој Закон не се почитува, предвидени се парични глоби.

Основата за легитимна обработка на личните податоци е добивањето **согласност од субјектот на податоци**, која мора да биде дадена **јасно, недвосмислено и доброволно**. Согласноста подразбира информираност на субјектот за тоа кои податоци се прибираат, како ќе се обработуваат и за кои цели.

Целите за обработка на личните податоци мора да бидат **јасно дефинирани и транспарентно комуницирани** со субјектите на личните податоци. Податоците што се собираат треба да бидат соодветни, релевантни и ограничени на она што е неопходно за да се постигнат поставените цели. Ова значи дека акцелераторите треба да прибираат само оние податоци што се апсолутно потребни за функционирањето на програмите, како што се лични контакт информации, професионални податоци или финансиски информации, и да избегнуваат собирање на вишок информации.

Субјектите на лични податоци имаат **законски загарантирани права** кои мора да бидат почитувани. Овие права вклучуваат:

1. **Право на пристап:** Секој субјект има право да добие информации за тоа кои податоци се обработуваат, како и целите за нивната обработка.

2. **Право на исправка:** Лицето има право да побара исправка на своите податоци доколку тие се неточни или нецелосни.
3. **Право на бришење (право „да се заборави“):** Во одредени услови, субјектот може да побара неговите податоци да бидат избришани.
4. **Право на ограничување на обработката:** Лицето може да побара обработката на податоците да биде ограничена, на пример, кога се проверува нивната точност.
5. **Право на приговор:** Субјектот има право да се спротивстави на обработка на податоци за одредени цели, како што е директниот маркетинг.
6. **Право на преносливост:** Лицето има право да ги добие своите податоци во структуриран и читлив формат и да ги пренесе кај друг контролор.
7. **Право на жалба:** Доколку смета дека неговите права се повредени, субјектот може да поднесе жалба до надлежен орган за заштита на податоците.

Со цел овие принципи и права да бидат правилно спроведени, акцелераторите мора да развијат **јасни процедури** за прибирање, обработка и чување на податоците, како и да ги информираат субјектите за нивните права на транспарентен и разбирлив начин.

Акцелераторите **треба да преземат организациски и технички мерки** за да се обезбеди тајност и заштита на личните податоци, како и да се усогласи работењето со Законот за заштита на личните податоци.

5. ЗАКЛУЧОК

Развојот на акцелераторите во нашата земја е **сè уште во рана фаза**, што претставува и предизвик и можност за сите чинители во стартап екосистемот.

Акцелераторите играат клучна улога во поддршката на стартап компаниите преку обезбедување на потребните ресурси, менторство, финансирање и насочено знаење, што значително придонесува за нивниот раст и успех.

Сепак, за да можат акцелераторите да функционираат ефективно и да создаваат долгорочна вредност, **неопходно е да се постават на цврсти темели со јасно дефинирана правна структура и соодветна документација.**

Ова ги опфаќа односите со стартап компаниите кои треба да се регулираат најпрвин преку дефинирање на условите за учество во програмите, па се до начинот на самоодржливост и остварување на добивка на акцелераторот преку стекнување на удел во стартап компаниите.

Освен регулирање на односите со стартап компаниите, акцелераторите се соочуваат со потреба од правна поддршка, како и со јасно дефинирање на обврските и правата на останатите засегнати страни како ментори, инвеститори и сл.

Особено важно е да се регулираат и **клучни аспекти во внатрешното работење како што се доверливоста на информации, заштитата на личните податоци и управувањето со интелектуалната сопственост и судирот на интереси при носење на одлуки.**

Дополнително, јасните политики и процедури за регулирање на односите ќе создадат доверба и сигурност кај учесниците. Ова е од важно значење за зголемување на атрактивноста на програмите и привлекување на квалитетни стартапи.

Со оглед на раната фаза на развој, акцелераторите имаат уникатна можност да го постават својот модел на работа **според меѓународни практики и стандарди.** Ова ќе придонесе за стабилно градење на стартап екосистемот во земјата.

За авторот:

Дејан Алексов е адвокат од 01.01.2017 година кога ја основа адвокатската канцеларија Алексов, која во 2022 година во партнерство со адвокат Артан Мемиши прераснува во [адвокатска канцеларија Алексов и Мемиши](#). Во 2016 година заедно со неколку ко-основачи ја регистрираат непрофитната организација [Стартап Македонија](#), која има за цел да го олесни вмрежувањето меѓу сите стартап учесници и да поттикне нивна соработка. Од 2018-2021 е претседател на Стартап Македонија, а од 2021 па наваму е дел од управниот одбор и работи на подобрување на регулативата за стартап компании ([воведување на конвертибилен заем](#), закон за бизнис ангели, воведување нов вид на трговско

друштво, друштво со променлив капитал). Од 2017 година е автор на It.mk – портал за информатичка технологија, на која редовно пишува [информативни содржини поврзани со регулативата, информатичката технологија и стартап заедницата](#). Во 2023 година е избран за [go-to tech lawyer](#) од регионалниот портал за иновации за централна и источна Европа – The Recursive.

Дејан учествува на повеќе настани организирани од заедницата како говорник или ментор на компании, меѓу кои настаните на Стартап Викенд, Финтек Академија, Глобална недела на претприемништво и сл.